

„Széles távlatokban gondolkodjanak, ne a pillanat bűvöletében éljenek!”*

A száz éve született Sallai István (1911–1979) a mi nemzedékünknek tanítója, emberi példája, kollegialításban utolérhetetlen, szelíd, bölcse volt.

Emlékek után kutatni, s valamiféle rendbe sorakoztatni azokat, egyszerre jó és fájdalmas. Jó, mert felidézése az elmúlt évtizedeket, tanuló éveink szépségét és az ifjúság fényét hozza elő; fájdalmas, mert visszahozhatatlanul elmúlt, és a hiány az észnek és a szívnek egyaránt fáj.

Amikor Sallai Istvánt megismertem, még magas, vékony, barna hajú, bajszos férfi volt, akinek a híre a miskolci megyei könyvtárba előbb eljutott, mint ő maga.

1954-ben indultam a pályán, abban az esztendőben, amelyikben megjelent a „kis Sallai”, *A könyvtári munka üzemi és falusi könyvtárakban* című műve. Nekem az első szakmai olvasmányom volt, ebből készültem fel a „minimum vizsgára”, így hívták 1955 januárjában a kezdő könyvtárosok minimális tudnivalóinak a foglalatát. Ha ma visszalapozom a könyvet, a korabeli könyvtárkép természetesen benne van, idézetekkel tarkítva, de sugárzik belőle Sallai egyénisége, a tisztessége, a szakma praktikus alapvetése. A kötet a „kis” jelzőt csak később kapta, s ez az epitheton ornans rajta is maradt. Alig telt el két év, megjelent Sallai István és Sebestyén Géza közös munkája *A könyvtáros kézikönyve*, vagyis a „nagy Sallai”. 1956-ot írtunk akkor.

Máig tudjuk, hogy a háború utáni nemzedék ikercsillagai voltak ők ketten, írásban és tettekben egyaránt. A „nagy Sallai”, ahogyan citáltuk akkor, mérföldekkel haladta meg korát. A könyvtár léte, feladatai, irodalma, története és ezernyi praktikum bontakozott ki belőle, önfejlődésüket és világra nyitottságukat jelezve, távlatokat nyitva az új nemzedékek előtt.

Ezek az évek az Országos Széchényi Könyvtár Módszertani Kabinetjének éve is voltak.

Mint fiatal, pályakezdő könyvtáros többször voltam Sallai István kísérője Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtáraiban. Vonattal és gyalog mentünk. Sallai igazi kíváncsisággal faggatott arról, hogyan keresünk könyvtárosokat a már akkor is kicsiny falvakba, milyen tájékozódás után bízunk valakire a könyvtárat. Egy-egy frissen megalakult – mai szemmel és tapasztalattal – morzványi kis gyűjtemény látán örömmel fedezte fel a törekvést a klasszikus magyar irodalom tudatos gyűjtésére. Jól érezte magát az abaúji-zempléni tájban, a dombok, szelíd hegyek ölelésében meghúzódó kis falvakban, más volt ez a táj, mint az őt küldő alföldi vidék.

* Elhangzott az Országos Széchényi Könyvtárban Sallai István születésének 100. évfordulóján rendezett megemlékezésen, 2011. május 30-án.

Sallai nem tudott úgy beszélgetni, hogy néhány cikkre vagy könyvre ne hívta volna fel a figyelmünket. Abban a zárt világban – amiben akkor éltünk – kicsi és nagyobb ablakokat nyitott előttünk.

Evek múlásával a miskolci megyei könyvtár minden nagyobb döntésében ő volt Szőnyi László (1924–1973) igazgató segítője, tanácsadója. Az akkor még tervrajzokon sem létező új megyei könyvtár funkcionális terveinek kialakítója volt, az ő tudása alapján született meg sok változatban. A készülődés hónapjaiban (ezek már a hatvanas évek) hallottam tőle a szelíd szemrehányást Szőnyi Lászlónak: „*Te, Laci, te nevezted el engem Pista bácsinak, s most már mindenki így hív.*” Gondoljuk meg, akkor alig múlt ötvenéves! Igen, így lett Sallai István mindannyiunk Pista bácsija. Időközben az ő haja is megderesedett, illendően a bácsizáshoz.

Fáradhatatlan volt az utazásokban, ha valahol valami jó hírlett közös dolgainkban, odament, segített és velünk együtt örült. Az akkori tanácsi rendszerben – miként azóta is – fontosnak tartotta a közigazgatási kapcsolatokat, az érvelni tudást. A „Pestről jött tászkás ember” soha nem úgy viselkedett, ahogyan előre gondolták róla. Minden érdekelte, és általában azzal kezdte: hogyan áll a falu, vagy járási székhely úttal, kúttal, orvosi rendelővel, iskolával – noha előtte mindenről tájékozódott –, csak ezek után fonta beszédébe a könyvtár dolgát.

Tudott keserű is lenni, de mindig újra kezdte. Amikor a miskolci megyei könyvtár már kész terve a kijelölt terület elvétele miatt semmibe pusztult, a reményt vesztett kollégákat újra, más gondolkodásra tudta fogni, s végig vezényelte Szőnyi Lászlóval az új tervek elkészítését, egészen a megvalósulásáig. És nem egy nagyobb könyvtár épült akkor az ő tudása és segítsége révén.

Hosszú értekezleteken, olykor szócséplések közepette lehunyta a szemét, sokan hittük ilyenkor, hogy szunyókál, egészen addig hittük, míg valami nagy butaság elhangzásakor kinyitotta a szemét és megszólalt: „*kollégák, gondolkozzanak.*”

Az összekuszálódott időben rendet téve ez már a Könyvtártudományi és Módszertani Központ időszaka volt. Ő mindig maradt a módszerek tudója és tanítója. Istenadta képessége volt a benne lévő gondolatok és tudás átadásához. Nem lehetett nem figyelni rá.

Egy alkalommal – akkor már a miskolci városi könyvtár igazgatója voltam – meghívtam Miskolcra előadást tartani. Az MKE-vel és a KMK-val összefogva a 14 éven felüli ifjúság könyvtári jelenlétével foglalkoztunk. 1973 tavaszán, április 10–11-én a miskolci Ifjúsági Könyvtárban megalakult az MKE Ifjúsági Szekciója. Az ország minden tájáról jöttek a kollégák – száznál többen voltunk – Sallai Istvánt hallgatni.

Előadásában a fiatalságról, a fogékonyságról, de a távlatok hiányáról is beszélt, arról, hogy mit tehetünk mi, mi a dolgunk, hogy értelmet és – nem szégyellve – érzelmeket is keltsünk a leendő felnőttekben. Nincs olvasási kultúra önmagában, mondta, de van a társadalomnak egy civilizációs foka, ezen kell változtatni apró lépésekkel. Most a szervezéssel van dolguk, de minden tettüket az mozgassa, hogy „*széles távlatokban gondolkozzanak, ne a pillanat bűvöletében éljenek.*” Ez a meggyőződés sarkallta őt is egész életében.

Múlik az emlékező idő, 1976-ban életem úgy fordult, hogy a KMK lett a munkahelyem, Sente Ferenc osztályán dolgoztam. Az akkor már nyugdíjba készülő Sallai István délelőttönként a Múzeum utcai épület második emeletén, a mi szobánkban, a barna műbőr fotelben ülve velünk kávézott és hosszan beszélgetett a

kollégákkal. Mesélt a megélt évekről, felemlegette a jót és a rosszat. Nem volt keserű, inkább tünődő. Hamiskás mosollyal idézte fel a békéscsabai, gyulai értekezleteket, ahol ő fogalmazta meg a közkönyvtárak létének értelmét és jövőjének mi-kéntjét. Önmagát is korrigálva modern közszolgálat máig érvényes feladatrend-szerét adta elő, és vitatkozott szűklátókörű ellenvetésekkel.

1979. január 17-én kísértük utolsó útjára. Erről szóljon Fodor András naplójá-nak bejegyzése:

„Délután Sallai temetése Rákoskeresztúron... Roppant kiábrándító az ilyen te-metői nagyüzem. Az utakon, mint az arénában az egymást váltó csoportok, jön-nek a különféle starthelyekről lépcsőzetesen indult gyászmenetek. 5-600-an le-hetnek a mi halottunk körül... Az igaz hívei közül látom mindjárt Takács Mik-lóást, Szitát, Bereczkyt, Ónodyt, később meglátom Liptákot. Itt van Iszlai is. Előtte Szente, Futala és Csúry. Lipták ősz feje, halkan, különösebb stílusvi-rág nélkül, szépen beszél. Papp Pista pedig kimondja, vállalni kell a teljes örökséget. Ez az intézmény csak addig lesz méltó magához, amíg az ő öröksé-gét viszi tovább.”

(Fodor András: A hetvenes évek. Napló, 1975–1979.
Nap Kiadó, Bp., 1996.)

Igen, az örökség, az örökség mindannyiunké. Gazdálkodjunk vele!

Győri Erzsébet

Vargha Balázs csempészárúja*

„Bekukkantottam Bolond Istókként én is Debrecenbe” – írta önéletrajzi vissza- emlékezéseiben némi öngúnnyal, némi rejtett büszkeséggel Vargha Balázs. Ez a „bekukkantás” a teológiai és a bölcsész diploma megszerzéséig tartott, más szem- szögből nézve a világháború végéig. Debreceni évei alatt szökkent szárba három „maradandó szenvedélye”: Csokonai Vitéz Mihály, Arany János és egy sajátos pe- dagógiai ethosz. Csokonainak, Aranynak utóbb egyik legjobb ismerőjévé vált, életművének ezt a részét az irodalomtörténet fogja számon tartani, pedagógiai ethosza viszont a magyar könyvtártörténetbe épült be, közelebről a gyerekkönyv- táruk történetébe. Ezt emlékezetben tartani a mi feladatunk.

Debreceni tanárai közül Karácsony Sándor hatott maradandóan Vargha Balázs- ra. A második világháború előtti években Magyarországon erőteljes reformpe- dagógiai mozgalom bontakozott ki, Karácsony Sándor ennek volt egyik sajátos, egyéni utakat járó alakja. Szerteágazó, sok rajongót és sok ellenzót szerző koncep- ciója a gyerek autonómiájára épült. A sikeres nevelés első feltétele – vallotta Ka- rácsony Sándor –, hogy a nevelő biztosítsa növendéke autonómiáját, mivel min-

* Ezzel az esszével emlékezünk meg Vargha Balázs születésének 90. évfordulójáról.